

всего сопоставлять их с «невидимыми колледжами». «Невидимый колледж» – понятие социологии науки, коррелирует понятия «научное сообщество». «Невидимый колледж» (invisible college) – разновидность научного сообщества, группа ученых, находящихся друг с другом в непосредственных и неформальных научных контактах по поводу разрабатываемой проблемы и обменивающихся информацией по новейшим результатам ее исследования. Именно неформальность общения, процесса обмена информацией, идеями, взглядами, спонтанность научной коммуникации – наиболее яркая черта «невидимого колледжа». Коммуникации между учеными являются необходимым условием институционализации научной дисциплины, представляют собой важнейший механизм самоорганизации науки, формирующийся спонтанно, независимо от целей, намерений и мотивов исследователей. Нередко «невидимый колледж» рассматривают как начальный этап институционализации научной проблемы или новой научной отрасли, когда доминируют именно механизмы самоорганизации получения нового знания и не возникли формальные организационные формы, которые в любом случае сковывают инициативу исследователей. Роль научного сообщества, научной школы и «невидимого колледжа» особенно велика в профессионализации молодых ученых, в усвоении норм, правил и шаблонов поведения в сообществе, формировании у них мотивационной системы ценностной ориентации в исследовательской деятельности.

Следует подчеркнуть, что научные школы – только одна из форм самоорганизации процесса производства знаний, причем форма дополнительная, так как наука развивается продуктивно и там, где научных школ не существует.

Выводы

В последние годы появилась тенденция представлять историю науки как историю научных школ. Такой подход может быть лишь одной из линий или версий историко-научного исследования. Но пред-

принимая его, следует стремиться к реконструкции многообразия, реальной динамики и противоречий взаимодействия научных школ, не замалчивать фактов монополизации конкретными школами целых направлений, вытеснения из них инакомыслящих и т. д. В этом случае можно получить объемную, с реальными противоречиями картину научного процесса, что позволит глубже понимать и природу феномена науки.

Список литературы

1. Огурцов А.П. Социальная история науки: стратегии, направления, проблемы // Принципы историографии естествознания. XX век. – СПб.: Алетейя, 2001. – С. 63–64.
2. Вебер М. Наука как призвание и профессия // Вебер М. Избранные произведения. – М.: Прогресс, 1990. – С. 707–735.
3. Мирский Э.М. Наука как социальный институт // Основы философии науки: Учебное пособие для вузов. – М.: Академпроект; Екатеринбург: Деловая книга, 2005. – С. 305–382.
4. Мирский Э.М. Развитие мертоновской парадигмы в 60–70-е годы // Социология науки: Хрестоматия / Сост. Э.М. Мирский. www.courier.com.ru/top/cras.htm
5. Оноприенко В. Наукове співтовариство. Вступ до соціології науки. – К., 1998. – 99 с.
6. Оноприенко В. Науковедение: поиск системных идей. – К., 2008. – 288 с.
7. Merton R. K. The sociology of science. – Chicago, 1973. – 605 p.
8. Hagstrom W. O. The scientific community. – N. Y., 1965. – 304 p.
9. Стореп Н. Социология науки // Современная американская социология. – М.: Прогресс, 1980. – С. 56–106.
10. Mulcaj M. J. Methodology in the sociology of science // Sociology. – 1975. – Vol. 9. – P. 207–220.
11. Mulcaj M. Norms and ideology in science // Soc. Scien. Inform. P. – 1976. – Vol. 15. – № 3. – P. 637–656.
12. Келле В. Ж. Научное сообщество // Современная западная социология: словарь. – М.: Политиздат, 1990. – С. 207–208.
13. Merton R. K. Paradigm for the sociology of knowledge // Sociology of science: Theoretical and empirical investigations. – Chicago; London, 1973. – P. 7–40.
14. Merton R. K. Priorities in scientific discovery: a chapter in sociology of science // Amer. Sociol. Review. – 1957. – Vol. 22. – P. 635–639.
15. Мирская Е.З. Научные школы как форма организации науки (социологический анализ проблемы) // Науковедение. – 2002. – № 3. – С. 8–24.
16. Мирская Е.З. Научные школы: история, проблемы и перспективы // Науковедение и новые тенденции в развитии российской науки. – М.: Логос, 2005. – С. 244–265.

V.I. Оноприенко
 НАУКОВА ШКОЛА ЯК СОЦІОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН
 У статті обґрунтовується соціологічний сенс поняття «наукова школа».
 V. Onopriyenko
 SCIENTIFIC SCHOOL AS A SOCIAL PHENOMENON
 The article is dedicated to the sociological meaning of the notion “scientific school”.

УДК 1 (091)

В.Л. Чуйко, д-р філос. наук, проф.

СУБ'ЄКТ РЕКОНСТРУЮЮЧОЇ РЕФЛЕКСІЇ

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті розкривається рефлексивність української філософії.

Актуальність

Досвід застосування в дослідженнях філософії науки концепції реконструюючої рефлексії основоположень складних систем знання дозволив дійти до важливих методологічних та загальних філософських висновків [1, с. 236–243], що обмежують поширений сьогодні когнітивізм.

Когнітивно зорієнтована філософська позиція, яка співставляє структуру процесу мислення з процесами практичної діяльності людини, ототожнює предмет думки з предметом практичної діяльності, а тому обмежує себе дослідженням процесу застосування певного методу. У межах такого підходу стає цілком прийнятною точка зору, яка визнає, що

“Мислення (в найширшому розумінні) – це процес маніпулювання (оперування) внутрішніми репрезентаціями (перцептивними і символічними), який відбувається в межах короткострокової пам’яті (із залученням ресурсів довгострокової пам’яті) та призводить до виникнення нових уявлень репрезентацій, що дозволяють вирішувати певну проблему”[8. С.77]. Дане ототожнення є основоположенням, яке спонукає до визнання тези про несумірність систем наукового знання: «методологічний анархізм», «неопрагматизм».

Варто нагадати, що «когнітивний» (від лат. *cognitio* – знання, пізнання) підхід формально пов’язується з опублікованою в 1967 р. У.Найсером програмною роботою «Когнітивна психологія». Дана робота пропонує здійснити аналіз розумової діяльності за допомогою експериментальних методик психології та фізіології, з метою об’єктивувати потребу вираховування специфіки психічних процесів для підвищення ефективності інтелектуальної роботи людини.

Ступінь розробленості

Як відомо, головним здобутком реалізації настанов когнітивної психології стало загальне переконання в тому, що навчання та пам’ять відіграють визначальну роль в розумовій діяльності. Тотальність впливу когнітивізму загалом виявила себе в тому, що на завершених ХХ та початку ХХІ століття почали визнавати кваліфікаційний рівень людини в залежності від її освіти та спроможності відповісти на екзаменаційні питання в формі тестових завдань. Об’єктивація інтелектуальної діяльності, досягнута в когнітивних дослідженнях, супроводжується загостренням проблеми неможливості обмежити надлишкову множину теоретичних моделей, які плюрално пропонуються сьогодні для інтерпретації розумових процесів. Особлива складність зазначеної проблеми полягає в тому, що серед цієї множини теоретичних моделей існують такі, які взаємо виключають одна одну, є несумірними. Наявність таких моделей та відносин несумірності між ними може свідчити, що вони нерозумні, отже до розуму безпосереднього відношення не мають. Однак їх соціальна, подекуди юридично легітимована, функція полягає в тому, щоб бути мірилом розуму.

Змістом такого когнітивного, обмеженого відношення до дійсності є формальна зміна уявлення, що відбувається за допомогою усвідомлення. На відміну від такого підходу концепція реконструюючої рефлексії, як опису самоусвідомлення, пропонує змістовне, а не формальне виявлення межі поміж знанням та незнанням, відповідності певної системи знань та адекватних для їх дослідження методологічних настанов.

Іншими словами за межами когнітивного підходу предметом дослідження залишається неформальний процес використання методу, який існує в формі змістовного процесу його становлення та формування. Тому не враховується, що в останньому наявні необхідні та достатні основоположення для його виникнення, від яких при застосуванні когнітивних настанов довільним чином абстрагуються.

З позиції реконструюючої рефлексії різноманітні наукові принципи, що подекуди можуть розглядати-

ся у якості взаємовиключних, набувають статусу різних засобів самозбереження цілісності пізнання. Наприклад, не зважаючи на систематичну критику субстанціоналізму та унівесалізму, ми маємо визнати їх позитивну методологічну функцію. Вона полягає в тому, щоб спрямовувати наукові дослідження на систематичне виявлення властивостей та взаємодій певного роду в усіх без обмеження сферах даного людині буття. Власне така настанова людини дозволяє їй іноді відкривати, що існують умови, за яких досліджувані властивості та взаємодії не реалізуються. Наприклад, спочатку треба вважати, що закони класичної механіки мають універсальне поширення, щоб потім звернути увагу на проблему їх обмеження в процесах, які відбуваються зі швидкістю близькою до 299792458 метрів за секунду. Відкриття такого знання про обмеження класичної механіки в подальшому може розглядатися як цілком раціональна підстава для усвідомленого пошуку науковцями інших законів.

В цілому, сутність рефлексивного *cogito* полягає у виявленні межі поміж знанням та незнанням, певної системи знань та адекватних для її самореалізації, рефлексії методів та методологій.

Основний зміст

Реконструюючи рефлексія дозволяє розглядати гносеологічний зміст методів відокремлено від методологічного та онтологічного аспектів. Відповідно виявляємо, що удосконалення системи методів на підставі онтологічної орієнтації принципово обмежена у своїх можливостях. Методологічна новація цілеспрямовано здійснюється у процесі вирішення усвідомлених методологічних проблем. Науковий аналіз емпіричних даних здійснюється після емпіричного їх виявлення, що потребує від науковця актуалізації образів необхідних моментів емпірично даних взаємодій в пам’яті. Тому знання методу в емпіричних дослідженнях постає як наслідок вже реалізованих актів пізнання, що виявляє себе у доведеннях тези про теоретичну звантаженість фактів. Однак, за звичай, при такому знанні методів абстрагуються від аналізу методу, оскільки при актуалізації образів вже наявних у пам’яті не має практичного значення, чи є вони наслідком випадково відкритої взаємодії, чи є наслідок багатолітніх цілеспрямованих наукових досліджень.

Тобто предметом рефлексивно зорієнтованого методологічного дослідження є не процес застосування методу, а процес його формування, необхідні та достатні для його виникнення основоположення. Знання властивостей об’єктивної дійсності, онтологія, наукова картина світу безпосередньо не використовуються в процесі реалізації методу. В процесі реалізації методів та їх систем використовуються лише наявне знання способів діяльності. Як це було виявлено когнітивними дослідженнями, особливість даного процесу полягає у тому, що знання властивостей дійсності використовуються як онтологічна підстава для внесення змін у суб’єктивно існуючу модель пізнавальної діяльності. Однак при цьому не враховується, що знання про властивості об’єктивної дійсності мають зв’язок зі знанням методу тільки в реалізації окремого процесу опосеред-

кування знання про форми діяльності зі знаннями про дійсність. Така опосередкованість складає здатність поєднувати форми уявлення дійсності з формами уявлення діяльності, що можна визначати терміном «мислення». Тобто створення моделі способу досягнення свідомо визначеної мети відбувається як внесення змін в існуючі уявлення про можливі методи діяльності в межах відомої реальності. Таким чином, знання нової, раніше невідомої властивості дійсності використовується мисленням (суб'єктом, що мислить, а не діє).

Зміна, що відбувається в теоретичній філософії завдячуючи методологічному упродовженню в філософські теорії концепту реконструюючої рефлексії полягає в тому, що, наприклад, тільки така думка про суспільство, яка є зрозумілою окремішньої особистості може визнаватися здатною здійснювати реальний культурно-історичний вплив. Без вказаного розуміння філософські теорії стають засобом ідеологічного впливу одних людей на інших як складова примітивного тиску дискурсу влади. В ідеологіях не знання впливає на людину, а один суб'єкт на іншого, тому в такому впливі присутнє більше від емоцій, почуттів, харизми, довіри, авторитету, вірувань ніж від розуміння.

Туманні незрозумілі уявлення про суспільство не дозволяють окремішньої особистості виявляти її конкретну персональну роль та відповідальність в суспільних справах. Відповідно вплив таких думок на культурно-історичний плін подій має лише опосередкований характер. Така опосередкованість може мати незрозумілу предметність із багатьма невизначеними складовими, які для розумної складної людини є свідченням того, що соціальне недіяння, відсутність соціальної активності стає домінуючим принципом існування для тих хто є "Sum, ergo cogito" (існують тому, що мислю).

Загалом за умови відсутності ясності суспільство постає для розумної людини як природний об'єкт із безмежжям невизначених властивостей і процесів, що об'єктивно реалізуються незалежно від волі будь-якого суб'єкта (колективного також) впливаючи на долю людини. Цієї обставини принципово не розуміє так звана аналітична філософія, яка веде свої дослідження від аналізу мови. За формою свого прояву, коли думка ясна, тоді починають шукати слово, бо останніх з причини їх критичного обмеження думкою не вистачає. Коли думка незрозуміла, тоді слова з надлишком переповнюють розповідь (розмову), оскільки на слова думка своїх обмежень не накладає, тому слова починають інтерпретувати.

Також треба враховувати й наступне. Людина як невичерпне джерело бажань, усвідомлюючи себе бажаним за допомогою феноменологічного повторення здатна виявляти подібність бажань і тотожність їх наслідків. Така тотожність, що відкривається розуміючому може супроводжуватися новим бажанням, зміст якого зводиться до прагнення уникнути повторення тотожності. Оскільки абсолютна повторюваність як тотожність можлива лише в духовному, ідеально сформованому існуванні у розуміючого виникає свідоме прагнення єднання з тілесним як існуючим неповторно, одинично. Протиставити культурному цілому життєвому світу об'єктивність, як

неможливість цього цілого її синкретизувати, здатна тільки така людина, яка має до себе довіру значно більшу ніж до загальноприйнятих суспільних звичаїв, традицій, норм.

Подібне розуміння можна знайти в роботах С.Б.Кримського де пропонується поняття "персоналенізм" для визначення сприйняття світу як олюдненого індивідами універсуму. Дане поняття вживається для протиставлення "науково-технічної революції" так званої "гуманітарної революції" кінця ХХ-го сторіччя, що започатковує бачення дійсності не в "абсолютних" цінностях, а в різних сенсах людського буття [2; с.181-198]. На думку С.Б.Кримського прикладом такого тлумачення дійсності є "потаємне", "хаос", "імовірність" та "складність" як складові онтології, що співпадають з буденною екзистенційністю людини, а не протиставляються їй як дещо потойбічне.

Без особистісного, персонального зусилля окремої людини у демократичному суспільному поступі ніякі події, окрім випадкової, відбутися не може. Лібералізація проникаючи в різноманітні сфери суспільного буття навіть культуру, звичаї, традиції, окремі звички та тощо масово перетворює на предмет персонального вибору. Окрема людина усвідомлено починає визнавати своє право на власний індивідуальний вибір, а тому предметом такого вибору стає стать майбутніх дітей, власна стать, професія, країна, релігія, гендерно визначена форма поведінки, національність, відношення до внутрішніх органів (їх можна купувати й продавати) та зовнішнього вигляду власного тіла, політичні уподобання, мова спілкування та багато іншого.

Наслідки рефлексії зазначених обставин яскраво реалізуються в соціо-картезіанській концепції "істини-Події", з якою український читач може ознайомитися за допомогою звернення до Славоя Жижека [4]. Загалом дана концепція сформувалася під впливом неокартезіанської критики "деконструкціоністського функціоналізму" [4; с.164-167].

Згідно з вище названою концепцією: "Істина є контингентною; вона тримається на конкретній історичній ситуації, але в кожній конкретній і контингентній історичній ситуації існує одна й тільки одна істина, котра будучи одного разу артикульована, вимовлена функціонує як показник самої себе та хибності тієї сфери, що вона її підірвала" [4; с.165]. Далі у своїх роз'ясненнях Славою Жижек вказує: "Бадю називає мову, що намагається дати назву істині-Події; "суб'єкт-мовою". Ця мова є безглуздою з позиції Знання, котре судить пропозиції... Суб'єкт-мова вдається до якогось іншого, "глибшого" посилення на якийсь прихований зміст: скоріше, вона "вибиває з колії" (derails) або "розладнує" стандартне вживання мови з його сталими значеннями, й залишає посилення "порожнім"...", що цю порожнечу буде заповнено, коли мету буде досягнуто, коли Істина актуалізується як певна нова ситуація..." [4; с.171]. Нижче він вказує, що наочна, "Невирішувальність Події означає, що у Події немає онтологічного гаранта [наприклад істинного відображення об'єктивної дійсності – від В.Л.]: вона не може бути зведена до (або виведена, утворена з) якоїсь (попередньої) Ситуації: вона виникає "з нічого" (з Нічого, котре було онтологічною істиною цієї попередньої ситуації)" [4; с.171].

Цікаво, що з позиції істини-Події не треба руйнувати "Старий світ до основ" заради створення нового, достатньо лише стати обличчям до майбутнього (спиною до минулого) як будівничий нового, щоб обмежуючий "горизонт" наявного буття вже було зруйновано. Тобто, якщо людиною було усвідомлено ніщо замкнутого кола наявного, тоді горизонт існуючого втрачає владу над нею.

У свою чергу треба вказати, що на відміну від неокартезіанства та його концепції "істини-Події", наприклад, в когитології [5; с.57-61] суб'єкт виникає в акті усвідомлення неможливості бути свідомо та раціонально діючим у формі єдності перцепції та апперцепції, тому він має розглядатися як таке особливе існування, що переживає та усвідомлює неможливість бути розумно діючим буттям. У межах української версії когитології таке усвідомлення означається терміном "народження суб'єкта" та визначається за допомогою посилання на Сократове "знаю, що нічого не знаю", яке пропонує здійснити акт самопізнання.

Одночасно маємо привернути увагу на те, що змістовно у вказаному акті пізнання себе, пізнавати окрім очевидності неможливості власного свідомого буття більше немає нічого. Тобто когитологічним суб'єктом стає той, хто має знання про своє незнання як неможливість бути знаючим наслідки своїх дій, хто усвідомлює неможливість передбачення. Здійснюється таке народження суб'єкта в конкретних формах усвідомлення явлення незнання: проблема, задача, запитання. Здійснюючи рефлексію властивостей вказаної людини виявляємо, що той хто знає проблему, про яку інші не здогадуються, є така онтологічна реальність (сила, нова подія), яка здатна творити нову дійсність утвердженням себе як нового правила буття.

Відповідно до наведеної когитологічної тези про народження суб'єкта різниця між когитологічним тлумаченням істини і концепцією істини-Події полягає в наступному. Для останньої є прийнятною позиція: "Треба чинити опір ретроактивній ілюзії, згідно з якою Рішення слідує за прозрінням стосовно відкритої невіршуваності наявної ситуації: бо лише саме це Рішення тлумачить попереднє Становище як "невіршуване". Ще до прийняття Рішення ми перебуваємо у певній Ситуації, котра є замкнутою (enclosed) у своєму горизонті; зсередини цього горизонту Порожнеча, що створює цю Ситуацію, є, за визначенням, невидимою; тобто невіршуваність зводиться до маргінального порушення глобальної Системи..." [4; с.174]. Для когитології як філософії народженої в межах гносеологічних студій української філософії науки є очевидною ідеологічна обмеженість вказаного тлумачення ролі знання істини, оскільки наука масово демонструє ситуації де усвідомлені, осмислені, проаналізовані, визнані актуальними проблеми свідомо вирішуються зусиллями декількох поколінь (наприклад: відкриття способу коксування кам'яного вугілля, яке здійснили в Англії у межах родини Дербі три покоління дослідників, що вперто продовжували свої дослідження понад дев'яносто років). Тобто "відкрита невіршуваність наявної ситуації" може постати як довготривала подія, що спрямовує дії суб'єкта навіть у тому випадку,

якщо "прозріння" як подолання наявного "Ніщо" не відбувається.

У свою чергу за допомогою реконструюючої рефлексії слід звернути увагу на специфічність дій суб'єкта, який переживає відкриття ним "невіршуваності наявної ситуації".

У роботі "Когитологічна концепція істини" вже обґрунтовувалося, що для людини, яка керується принципом "Я-мислю", виявлена дійсність проблеми визначається відкриттям неможливості бути розумно діючим, а тому така людина свідомо зупиняє свій діяльний активізм щодо об'єкта через усвідомлене використання принципу *недіяння* [6; с.153-159]. Як носій усвідомлення неможливості знати (передбачувати) наслідки своїх дій вказаний суб'єкт не може визначатися термінами "щільна", "розлом", "прокол", що потребують (технічного, технологічного, інструментального та тощо) "підшиву", оскільки "відкрита невіршуваність наявної ситуації" демонструє неможливість бути в межах наявного навіть у формі "генеративної події", оскільки наявне демонструє лише безмежжя "Ніщо", тотальність "небуття". Тут має сенс лише звернення до визначення Сократом своєї ролі як носія мистецтва повитухи, яке допомагає народитися розумності, оскільки за допомогою "знання про своє незнання" людина отримує здатність зупиняти нерозумність власних дій, не вдаватися до дурного активізму.

Іншими словами, для когитології відкриття знання про своє незнання "запліднює" мову людини, що мислить виявляючи нею не розриви буття (наприклад Ж.Лакана), а факт самоідентифікації людиною себе як носія проблеми (вона має сумнів про все окрім факту наявності у неї сумніву [Декарт]). Тому в акті усвідомлення наявності проблем, задач, питань ми виявляємо людину, яка знає (впізнає) себе як переповнене сумнівами існування, тобто як суб'єкта, що локалізував, зцентрував буття в собі, своїй самосвідомості, оскільки інше демонструє лише "Ніщо". Тут перефразовуючи відому тезу Фіхте ("усі люди, що прагнуть свободи являють єдину людську расу") можна висловити наступне когитологічне положення – усі, хто бачить та розуміє певну проблему є люди, що розмовляють спільною мовою.

Тобто суб'єкт та його мова виникає не як дія, а як відкриття неможливості діяти.

Там де починається діяльне існування присутнє технічне буття виконавця, яке визначає в формі дескриптивної мови "підшиву" наявність "генеративної події", структури, послідовності дій з передбачуваними наслідками, що протистоїть рефлексивному та потребує не зупиняючого події суб'єкта, а вправного, уважного, рішучого, вольового виконавця, який не опікується сумнівами.

Критичність думки актуалізованої носієм принципу *sum, ergo cogito* через звернення до самого себе не може заперечувати іншого із його думками. Тобто інший залишається існувати ймовірністю. Він [інший], якщо є незрозумілий, не знімається запереченням як у Гегеля чи Маркса, не стає предметом обвинування як у Сталіна чи Гітлера, він просто не легітимується для того хто існує тому, що розуміє та мислить. Його [іншого] з причини нерозуміння ігнорують "відвертанням очей" (Ф.Ніцше) оскільки не

можуть змістовно прийняти до уваги. Приймаючи певну думку як корисну, розумну, слушну, важливу думаючи самостійно індивід її легітимізує даруючи їй [думці] відтворення "життя" її привласненням, повертає її в "світ активного духовного діяння". Тому інший як нелегітимна можливість залишається в якості об'єктивного випадку, а не винищується на зразок боротьби з українством, яку здійснював радянський тоталітаризм керуючись вимогою до всіх наявних та можливих існувань бути відповідними єдиній теорії історичного матеріалізму. Тому те, що не може бути сьогодні осмислене в теорії (легітимізоване) залишається за межами системи зрозумілого та прийнятного (легітимного) знання і визначається як проблема, задача для майбутнього вирішення, а не як малозрозуміла складному індивіду істина-Подія, що за допомогою загальних тез "робить вигляд" ніби хтось усе вже зрозумів і ясно знає (наприклад, ніби Марксу, Леніну, Сталіну, Гітлеру та ін. все було очевидно), а завдання нерозуміючих полягає в тому щоб йти вже вказаним шляхом надлюдини та прагнути реалізувати її грандіозні задуми.

В когнітології кожна розумна людина усвідомлюючи себе суб'єктом розглядається як така, що має визначену (відому їй) проблему: знання про своє незнання. Тобто суб'єктом дійсної думки людина стає в тому випадку, якщо розуміє на яке питання вона шукає відповідь. Знання проблеми, питання, у своєї чергу, є те роз'яснює думку джерело розуміння яке дозволяє з очевидною ясністю уявляти, що одне знання є відповідь на осмислене питання, тобто – істина, а інше – ні. Тут людина перетворює самого себе на об'єкт власного дослідження усвідомлюючи себе його суб'єктом, який персонально "допитує" себе за допомогою сумнівів шукаючи ясного розуміння. Рефлексивне повторення думки у такому випадку може бути підставою для свідомого пошуку спроб уникнути повторення обставин, що збурили дані думки (здебільшого у випадках пов'язаних з неприємністю). Наприклад знання про існування законів природи (повторюваного в явищах) часто слугує підставою для активізації зусиль в пошуку можливостей їх обмеження, тоді закони "зобов'язують" розумного діяти неприродно згідно з ідеально сформованим планом (ідеєю, задумом) де один закон неприродно протиставляється іншому зупиняючи природне повторення, а плани у свою чергу мають узгоджуватися з бажаннями, ідеалами (а не природою).

Критичне відношення до історичного підходу як інтелектуальної традиції, що здатна засобами теоретичного міркування дещо довести, не заперечує можливості звернення до історії як презентації фактів. Таке звернення систематично застосовується і автором даної статті, у чому можна переконатися, наприклад, звертаючись до констатацій наведених в роботі "Раціональність як форма протистояння симуляції існування в ХХ ст." [3; с.213-220]. Де зокрема зазначено, що саме історично "Я-українцям" довелося постати перед усвідомленням неможливості власного існування. Тисячу років південь, північ, захід, схід доводить жителям України, що вони є народ розп'ятий на Хресті історії гвіздками іноземних колонізацій. Навіть міфологічний зв'язок із всесвітньо ві-

домими архетипами дітей України (Конан-варвар, Ахілла, амазонки, трипільці, творці літаків і гелікоптерів, космічних апаратів і маршрутів їх міжпланетного руху та ін.) не здатен затьмарити біль від усвідомлення та співпереживання стражданням дітей, жінок, старців, які вмирали з голоду в 1932-1933 роках більше ніж 18 000 за один день тільки тому, що називалися українцями. Наприклад, з позиції усвідомлення себе представником такого народу, в якого кожний четвертий родич помер від голоду навіть яскрава та талановита кінорозповідь про трагедію "Титаніка" постає як розповідь про соплі та сльози слабкодушних невдах. Тому зі старого люду в Україні при спогадах про минуле мало в кого почуєш тремтіння в голосі при розповідях про трагедії на зразок двох світових бойовищ та громадянської війни, що прокотилися Україною в ХХ ст. від краю до краю. Однак у кожного, кому пощастило залишитися живим після голоду 30-х років, при розповідях про нього на очах виблискують сльози, а в голосі чути тремтіння страждучого. Тобто, маючи справу з філософствуванням такого унікального люду, який не одне століття вперто у супереч історичним обставинам продовжує називати себе українським, маємо повернути увагу на укоріненість у нього усвідомлення аномальності історії власного існування та присутності акту встановлення власної ідентичності як носіїв даної аномальності.

Іншими словами історична інтелектуальна традиція не може бути основою мови українського філософствування, яке описує здобутки попередників оскільки сумнів та критичне відношення до історії тотально укорінені в українському сьогодні. Відповідно автохтонна українська філософія постає як виявлення антидескриптивізму суб'єкт-мови, що визначає актуальне перебування в методологічному сумніві та безперервній рефлексії, яка формує філософське усвідомлення неможливості прийняти щось без критичного дослідження, без перетворення існуючих дескрипцій на об'єкт рефлексуючої експертизи української думки.

Звичайною деконструкцією тут не обійтись. Якщо сформована досвідом осмислення основ власної вкоріненості у бутті, культурі традиційна "філософія" може бути інтерпретована як обґрунтування культури, заснованої внаслідок впровадження та дотримання суспільного договору (чи дискурсу). Філософія самосвідомого українця навпаки – виявляє різними історичними свідченнями, що для нього суспільного договору немає, а персональний договір у формі визнання себе українцем не легітиміується суспільством..." [3; с.214]. Тобто для "Я-українця" договору, який можна деконструвати немає.

Розвиток ідей глобалізації, мультикультуралізму, ексклюзивності та унікальності, прагнення до діалогу та порозуміння між різними культурами – це цінності, які сьогодні висуюються на передній план світовим співтовариством. Думається, що саме за цих умов досить актуальною постає потреба не тільки у знанні різних мов та історії культури, скільки у наявності системи філософських принципів, які б обґрунтовували умови можливості розуміння однією культурою іншої культури, порозуміння між співтовариством філософів та науковців, формування демократичного поля функціонування та розвитку міжнародного права,

економіки, міжнародної інформації і т.д. Саме за сучасних умов у розвитку філософських досліджень особливої цінності та актуальності набувають такі риси як здатність до розуміння інших філософських традицій, діалогічність, антидогматичність, вміння, зберігаючи національні риси, бути доступними для розуміння. Через свою укоріненість в реконструюючій рефлексії саме ці риси і має українська філософська традиція, яка упродовж майже тисячолітнього періоду з політичних причин трагічно переживала неможливість відобразити реальність української культури, а відповідно (на відміну від обмеженості англійської, німецької, французької, російської та ін. філософій) не поклала дану культуру в основу обмежуючих обріїв власної онтології, здійснюючи безперервну реконструкцію та рефлексію наявних у світовій культурі філософських систем.

Висновок

Вказане дозволяє здійснити переосмислення традиційного розуміння філософії по відношенню до виявлення феномена української філософії та її

В.Л. Чуйко
СУБЪЕКТ РЕКОНСТРУИРУЮЩЕЙ РЕФЛЕКСИИ
В статье раскрывается рефлексивность украинской философии.

V. Chuyko
THE SUBJECT OF RECONSTRUCTION REFLECTION
It is regarded the process of reflection of Ukrainian philosophy

УДК 141 (091):13

І.В. Васильєва, канд. філос. наук, доц.

МІФОЛОГІЧНА СВІДОМІСТЬ, МІФ, РИТУАЛ: МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

У статті аналізуються методологічні аспекти дослідження міфологічної свідомості, міфу, ритуалу.

Вступ

Людська свідомість у сьогоденні потребує свого ретельного дослідження. Це пов'язано з тим, що людина завжди шукає певну «нішу» для свого внутрішнього світу, такий «простір», де вона наодинці зі собою, зі своїми думками, почуттями, вчинками. І тепер ми можемо говорити, що сучасна людина живе в міфі, вона і сьогодні сприймає світ за вертикаллю, надає значення прикметам, символам, знакам. Міфологічна свідомість не зникла у XXI столітті, а, можливо, ще яскравіше функціонує в період світової кризи.

Постановка завдання

Проблемі формування та функціонування міфологічної свідомості присвятили свої роботи такі автори, як С.Аверінцев, Я.Голосовкер, Ж.Дюмезіль, К.Леві-Строс, О.Фрейденберг, М.Еліаде та багато інших дослідників. Ці автори аналізували історичний розвиток архаїчної міфології, формування її головних елементів, її генетичних зв'язків з міфологією ранньої архаїки (доби мисливців і збирачів). Головні діючі особи міфів – боги з'являються на сцені, у повному розумінні, як *deus ex machina*, як персоналіфікація найпростіших психофізіологічних реакцій первісної людини.

Важливим є також аналіз найважливіших форм первісних вірувань і обрядів, які є основою і джерелом архаїчної міфології, в тому числі тотемізм, ма-

гія, культ пращурів, обряди духів – патронів ініціацій, образи культурних героїв, шаманізм та ін.

Список літератури

1. Чуйко В.Л. Рефлексія основоположень філософії науки: Монографія. – К., 2000. – 252 с.
2. Кримський С.Б. Запити філософських смислів. – К.: ПАРАПАН, 2003. – 240 с.
3. Чуйко В.Л. Раціональність як форма протистояння симуляції існування в XX ст. // Філософська антропологія та сучасність (пам'яті В.Г.Табачковського) Філософсько-антропологічні студії 2008. – К.: «Стилос». С.213-220.
4. Славоу Жижек. Дразливий суб'єкт: відсутній центр політичної онтології / Пер. з англ. Димерець Р.Й. – К.: ППС – 2002, 2008. – 510 с.
5. Чуйко В.Л. Когнітивізм як об'єкт когітології. Монографія. – Ніжин: "Міланік", 2007. – 147 с.
6. Чуйко В.Л. Когнітологічна концепція істини // Філософські проблеми гуманітарних наук. – №15, 2009. с.153-159.
7. Патнем Х. Розум, істина й історія. – К.: Альтернативи, 2003. – С.20-23.
8. Меркулов І.П. Когнитивные способности. – М., 2005. – 168 с.

гія, культ пращурів, обряди духів – патронів ініціацій, образи культурних героїв, шаманізм та ін.

На нашу думку, без урахування всіх цих ранніх форм релігійної свідомості й пов'язаних з нею міфів, процес генези архаїчної міфології може виявитися у спрощеному і однобічному вигляді.

Основна частина

Існує ще один аспект проблеми міфологічної свідомості – деякі автори вважають, що первинним у процесі її формування є міф, а інші – ритуал. Необхідно наголосити також, що міф – це словесне оформлення, а ритуал – це оформлення дією; і міф, і ритуал відображають одне й те саме метонімічно-асоціативне мислення. Міфи й ритуали мають спільне походження і їх можна пояснити одними причинами.

Магія є сукупністю методів впливу на природні сили за допомогою метонімічно-асоціативних засобів і магія відображає той самий стан мислення, що й міфологія; магію неможливо розглядати поза загальним міфологічним мисленням, поза міфологічною свідомістю як такою. Відомий німецький філософ К.Ясперс вважає, що на психіку людини впливають наступні фактори: 1) сугестивні впливи; 2) впливи, що розслабляють психіку; 3) методи практики, тренування та навчання; 4) методи, які викликають зміни в особистісних станах [6].

